

Namus Adına Cinayet: Türkiye’de Namus Cinayetlerinin İncelenmesi

Melis Ünübol, Gözde Özbek, Sinem Özgön,
Duygu Gülce ve Belde Demir
Hacettepe Üniversitesi, Psikoloji Bölümü

Ülkemizde pek çok insan namus cinayetleri sonucu yaşamını yitirmektedir. Emniyet Genel Müdürlüğü ve Jandarma Genel Komutanlığı’nın yapmış olduğu araştırmanın verilerine göre 2000-2005 yılları arasında; polis sorumluluk bölgelerinde, töre kavramı içerisinde değerlendirilen 1091 cinayet meydana gelmiştir. En çok töre cinayeti işlenen illerin başında % 10’la Ankara gelmektedir ve bunu % 9 oranıyla İstanbul ve İzmir illerinin takip ettiği görülmüştür. Töre cinayetlerinin % 29’u aile içi uyuşmazlık, % 15’i yasak ilişki, % 10’u kan davası, % 3’ü tecavüz, % 9’u cinsel taciz, % 3’ü cinsel taciz, % 2’si diğer, % 29’u ise namus nedeni ile işlenmiştir (T.C. Başbakanlık Kadının Statüsü Genel Müdürlüğü, 2006). % 29 gibi büyük bir orana sahip olan namus cinayetlerinin anlaşılabilmesi için öncelikle “namus” kavramının incelenmesi gerekmektedir.

“Namus” Kavramının Tanımı

Etimolojik olarak, namus sözcüğü ‘nomos’ dan gelmiştir. Nomos kelimesi iktidar, kanun, kural anlamındadır. Namus kelimesinin kökünde ve kullanımında sahiplenme olgusu görülmektedir (KSGM, 2006). Namus, Türkçe sözlükte;

1. Bir toplum içinde ahlak kurallarına karşı beslenen bağlılık.
2. Dürüstlük, doğruluk
3. Sililik, iffet şeklinde tanımlanmaktadır (Yirmibeşoğlu, 2007).

Namus Cinayetleri

Namus cinayetleriyle ilgili yapılan araştırmalar incelendiğinde; namus cinayet-

leri, kadınların, yaşadıkları toplumsal çevrede egemen olan gelenek, görenek ve törelerin belirlediği namus anlayışının dışında davranışlar sergilediklerinde, aile şerefine lekelediği, aile veya erkeğe utanç kaynağı olduğu gerekçesiyle aile meclisinin veya erkeğin kişisel kararıyla öldürülmesidir (Yirmibeşoğlu, 2007). Akkoç’a göre (2006), ‘Namus’ kadınları kontrol altında tutan bir kültürel normdur. Namus birçok insanın düşündüğü gibi ‘bekaret’ anlamına gelmez. Namus; gülmemek, gezmek, sevmemek, radyodan bir şarkı istememek, eğitim ya da bilgi istememek, konuşmamak ve benzeri şeylerdir. Namus; itaat etmek, boyun eğmektir.

Namusu Lekelenmiş Kadın ve Namusu Lekeleyen Erkeğin İçinde Bulunduğu Süreç

Bir genç kızın, “namusa aykırı” olarak algılanacak davranışı, yaşadığı bölgenin halkı tarafından bilinir. Bölge halkı, durumu namus dışı bir davranış olarak değerlendirir ve aile üzerinde baskı oluşturur (Gezik, 2003). Bu sırada kadın ve erkek imkanları varsa kaçarak bölgeyi terk edebilir. Böylece sorun çözülmüş olur. Eğer bölgeyi terk etmek mümkün değilse barışçıl bir çözüm için arayışlar başlar ve ortak bir çözüm bulunduğu takdirde kız evlendirilir. Evlilik, ya erkeğin, namusuna zarar verdiği kadının ailesine sulh tazminatı verilmesi yoluyla ya da berdel teklif etmesi ile olur. Barışçıl bir çözüm bulunmadığı takdirde ise kadın intihara zorlanabilir ya da ailenin tek çözüm yolu, kadının öldürülmesidir (Yirmibeşoğlu, 2007).

Namus cinayetleri *ailenin kararıyla* veya *bireysel* olarak işlenebilir. *Ailenin kararıyla işlenen namus cinayetlerinde*; ailede kadının yaptığı davranışlara bağlı olarak namusunun kirlendiğini ile ilgili bir algı oluşabilir. Namusunun kirlendiğini düşünen aile meclisi belirli bir zaman içerisinde namusun temizlenmesi için yapılacak girişim konusunda biraraya gelerek karar alır. Bu kararın sonucunda cinayet işlenecekse, cinayeti işleme görevi, ailedeki bir erkeğe verilmektedir. Yasal düzenlemelerdeki ceza indiriminden yararlanabilmek amacıyla, genelde bu görev, ailedeki yaşı en küçük erkek tarafından yerine getirilmektedir. Bu durumlarda kişiyi cinayet işlemeye yönelten *töre* kavramıdır. *Bireysel kararlarla işlenen namus cinayetlerinde* ise; birey cinayeti kendi iradesi ile veya çevrenin birey üzerinde yarattığı toplumsal baskı sonucu işlenmektedir. Böyle durumlarda kişiyi yönlendiren *töre* değil *namus* kavramıdır (KSGM, 2006).

Namus Cinayetleriyle İlgili Yapılan Araştırma Sonuçları

Birleşmiş Milletler Nüfus Fonu, Nüfus Bilim Derneği ve Birleşmiş Milletler Kalkınma Programı (2005) tarafından dört ilde (İstanbul, Adana, Batman, Şanlıurfa) niceliksel bir alan çalışması yapılmıştır. Yapılan araştırma sonucunda hazırlanan Türkiye’de Namus Cinayetlerinin Dinamikleri: Eylem Programı İçin Önerilen Sonuç Raporu’ndan elde edilen bilgiler doğrultusunda namusun pek çok farklı algılanış biçimi olduğu ortaya konmuştur. Görüşme yapılan kentlerin hepsinde “*namus*” kavramının; kadın, kadın cinselliği ve kadının kontrol edilmesiyle bağdaştırma yönünde kuvvetli bir eğilimi olduğu gözlenmiştir. Araştırmada genç erkeklerin ifadelerinin daha katı, orta yaşlı erkeklerin ise görece olarak daha hoşgörülü olduğu gözlenmiştir.

Kadınlar namuslu olarak kabul edilen davranış kurallarına uymak zorundadırlar. Bu sebeple kadınların rolleri pasiftir. Erkekler ise kadınların bu kurallara uymasını sağlamak zorunda oldukları için aktif bir rol oynarlar. Yapılan çalışmada; *namus* genellikle hem kadınları, hem erkekleri belirli bir biçimde davranmaya zorlayan bir şey olarak tanımlanmıştır. Araştırmada kadın ve kadın cinselliği odaklı *namus* algılayışı dışında farklı namus algılayışları olduğu izlenmiştir. Bu farklı *namus* algılayışlarını daha bireysel yaşam biçimlerine sahip kent kökenli kişilerde, yüksek eğitim düzeyi gerektiren mesleklere sahip olanlarda, sivil toplum kuruluşları ve siyasi partilerde özellikle insan hakları ve toplumsal cinsiyet eşitliğiyle ilgilenen kişilerde daha yaygın olduğu gözlenmiştir. Bu kişilerden bazıları *namusu*; insan ilişkilerinde saygılı olmak, dürüst çalışmak gibi kavramlarla tanımlamışlardır.

Prof. Dr. Aytekin Sır tarafından yürütülmüş olan 430 kişinin katılımıyla gerçekleştirilen alan çalışmasında ise, katılımcıların büyük kısmı *namus* kavramını karım, bacım, annem, dinin emrettiği, kadınların iffeti, kadının cinselliği olarak tanımlamıştır (KSGM, 2006).

BM Kadınların ve Kız Çocuklarının İnsan Haklarının Korunması ve Geliştirilmesi Ortak Programı çerçevesinde Şanlıurfa, Van, Kars, Trabzon, Nevşehir ve İzmir’de toplam 3153 kişiyle görüşülmüştür. Araştırmada, kadın hakları konusundaki farkındalığın en düşük olduğu il Şanlıurfa olarak tespit edilmiştir (Laçınok, 2007).

Nedenler

Namus cinayetleri genellikle bireysel bir eylem değildir; ailenin ve toplumun dahil olduğu bir eylemdir. O nedenle namus cinayetlerinin nedenleri ele alınırken çok yönlü incelenmelidir.

Sosyokültürel Faktörler

Kadına yönelik şiddetin son boyutu olan namus cinayetlerinin altında, toplumumuzun kültürü ve değer sistemi yatmaktadır (KSGM, 2006). Bu olgunun kökeninde ise kırsal kesim kültürü yatmaktadır. Diğer bir ifadeyle, namus cinayetleri daha çok tarım toplumunun bir ürünüdür. Türkiye'nin tarım toplumundan sanayi toplumuna geçiş sürecini tamamlamamış gelişmekte olan bir ülke yapısının olması, geleneksel aile modelinden çekirdek aile modeline geçilmesi ve köyden kente hızlı göçlerin gerçekleşmesi Türkiye'deki namus cinayetlerini kentlere de taşımıştır. Sonuç olarak namus cinayetleri sadece kırsal kesim kültürünün bir sorunu değil, aynı zamanda kent kültürünün de bir sorunudur (Tezcan, 1999).

Türkiye'de namus cinayetlerinin nedeni olarak gösterilebilecek dört ana sosyokültürel faktör sayılabilir. Bunlar, ataerkil yapı ve değerler; hiyerarşiyi ve itaati öngören geleneğin ve kültürün yaygınlığı ve sürekli yeniden üretilmesi; geniş aile, aşiret, hemşerilik, cemaat ilişkilerinin yaygınlığına bağlı olarak birey üzerinde baskının fazla oluşu; bu yapıların (geniş aile, aşiret, hemşerilik, cemaat) resmi düzeyde kabul görmesi sonucu siyasal yaşam ve hukukun uygulamasına yön vermesidir (KSGM, 2006).

Eğitim

Eğitim ve öğretim, bireyi ve onun oluşturduğu toplumu şekillendiren ve denetleyerek yönlendiren çok etkili bir sosyal kurumdur (Önder, 2002). Namus cinayetlerinin işlendiği bölgelerde görülen eğitimdeki yetersizlik hem namusla ilgili toplumdaki yıkıcı değerlerin değişmesini yavaşlatmakta hem de kadının mağdur olduğu durumlarda kendi hak ve özgürlüklerini savunmasını engellemektedir. KA-MER'in yapmış olduğu çalışmada ailelerin eğitim düzeyi düştükçe namus

cinayetlerinin oranının arttığı ortaya konulmuştur. Ayrıca okula gitmiş kadınların sorunlarını çözmek diğerlerinden daha kolay olmuştur (KA-MER, 2004).

Hukuk

Yasalar; hem toplumsal değerleri ve normları belirleme, hem de davranış biçimlerini özendirici ya da caydırıcı olarak etiketleme gücünden dolayı namus cinayetlerinde önemli bir etken olarak görülür. Ülkemizde yakın zamana kadar namus adına işlenen suçlarla ilgili devletin yaklaşımı yetersiz kalmış, yasalar kadın erkek eşitsizliğini pekiştiren yönde yapılmış ve uygulanmıştır (KSGM, 2006). Türkiye'de yasal normlar kadının ikinciliğini ve bağımlılığını korumuş; kadın bedenini de namusun simgesi olarak ortaya koymuştur. Başka bir deyişle, yasalar toplumda yaygın olan değerleri resmileştirerek meşrulaştırmış ve pekiştirmiştir.

Ekonomik

Örf, adet ve töre gereği kadınların öldürülmesi ekonomik yönden kapalı olan toplumlarda görülür. Daha çok tarıma dayalı ekonomiye sahip bu toplumlarda aile birdir ve geniştir (Soyaslan, 1999). Namus cinayetleri; bireylerin geçimlerini sağlayabilmek için akrabalık sistemine gerek duyduğu, geniş aile yapısının olduğu az gelişmiş ekonomilerde görülür. Çünkü bu kişilerin birey olarak ekonomik bağımsızlıkları yoktur (Tezcan, 1999). Bireyin ekonomik bağımsızlığının olmaması *bireyselleşmeyi* de engellemektedir. Bireyselleşme ise namus cinayetlerinin işlenmesinde önemli bir yere sahiptir; çünkü bireyci zihniyetin olmadığı toplumlarda, herkesin yaptığı fiilden kendisinin sorumlu olduğu düşüncesi yoktur. Ayrıca ekonomik olarak tek bir kaynağın olması ataerkilliği getirir ve ataerkil yapının namus adına kadının öldürülmesine yol açtığı bilinmektedir.

Kadının 'Mal' Olarak Değerlendirilmesi

Ekonominin farklı bir boyutu ise, kadını 'mal' olarak gören toplum yapısıdır. Cinsiyet ayrımcılığının olduğu, namus cinayetlerinin işlendiği kültürlerde kadınlar 'mal' olarak görülmektedir. Evlenmeden önce kadının sahibi ailesidir. Mal olarak görülen kadın üzerinde aile denetleme gücüne sahiptir (UNDP, UNFPA ve ND, 2005) Namus, kızların 'mal' olarak görüldüğü kültürlerde bir kızın değerini, dolayısıyla karşı taraftan alınacak olan başlık parasının miktarını belirlemektedir. Aileye göre, kendi tanımları içinde, namusunu kaybetmiş kız çocuğunun maddi değeri olamayacağı için kızların yaşamaları için bir neden yoktur. İşte bu sebeple kadının 'mal' olarak değerlendirildiği değerler sisteminde namus cinayetleri işlenmektedir.

Antropolojik Açıklamalar

Antropolojik açıdan bakıldığında akrabalık kurumu namus cinayetlerinin temel nedenlerindedir. Sirman'a (2006) göre, antropolojide akrabalığa dayalı toplum terimi, birbirine akrabalık bağı ile bağlı olan kişilerden oluşan bir toplumdur. Akrabalık, kişilerin bir diğeri karşısındaki konumunu şekillendirmeye yarar ve onlara temel bir kimlik verip davranışlarını yönlendirir. Akrabalığa dayalı toplumlarda grubun üremesi üyelerinin cinsel davranışlarına bağlı olduğundan, bireysel cinsellik tüm topluluğun denetimi altındadır. Namusun hem kişinin diğeri karşısındaki kimliğini belirlemesi hem de kendi içinde sahip olduğu değeri belirlemesi, akrabalığa dayalı toplumlarda oluşmuştur. Bu tür toplumlarda namus gruplararası ve grup içi rekabet ilişkilerinin düzenlendiği bir eksen halindedir. Bu nedenle akrabalığa dayalı toplumlarda cinsellik, büyük gerginliklerle dolu bir duygular ve davranışlar bütünü haline gelir.

Medya

Medya namus adına kadınların öldürülmesinde doğrudan bir rol oynamasa da dolaylı olarak bir etken olarak görülmektedir. Toplumsal cinsiyet rollerinin yeniden üretilmesini sağlar. Ayrıca medyanın, namus ve namus cinayetleri ile ilgili konularda kışkırtıcı, ayrımcı, teşhir eden bir rolü vardır. Medya, olayları derinlemesine analiz edip çözüm önerisinde bulunmaz. Böylece dolaylı olarak namus cinayetlerini desteklemiş olur.

Çözüm Önerileri

Namus cinayetlerinin sadece bireysel nedenlere indirgenemeyeceği ve toplum kaynaklı bir olgu olduğu için önerilebilecek çözüm yollarının da çok boyutlu olması gerekmektedir. Ülkemizde namus cinayetlerine yönelik alınabilecek önlemlerde, tüm kurum ve kişilerin uzun soluklu bir işbirliği içinde çalışarak toplumsal sorumluluğu paylaşması gerekmektedir. Devletin ve tüm vatandaşların kadınların yaşama, güvenlik ve emniyet haklarından yararlanmalarını kabul etmesi gerekir. Bu fikrin kazandırılabilmesi için kısa süreli ve uzun süreli çözüm yolları önerilebilir.

Kısa Süreli Çözüm Önerileri

Kısa süreli öneriler dendiği zaman; kadının can güvenliğinin tehlikeli olduğu durumlarda kısa süreli olarak uygulanan ya da uygulanabilecek, kadının yaşamını kurtarma odaklı alınabilecek önlemler kastedilmektedir. Namus cinayetlerinin önlenmesi için ülke genelinde 24 saat hizmet verecek ücretsiz "ALO ŞİDDET HATTI" oluşturularak bu hatlarda şiddet konusunda eğitim almış personelin görev yapması sağlanmalıdır (KSGM, 2006). Bu öneri KA-MER tarafından uygulamaya "Acil Yardım Hattı" olarak geçirilmiştir. Ancak bu uygulama ülke genelinde olmamakta, sadece kadın merkezlerinin olduğu illerle sınırlı kalmaktadır.

Namus cinayetleri, toplumsal baskı sonucu gerçekleşmektedir. "ACİL MÜDAHALE EKİPLERİ" kurularak aile ve aileye yakın çevre ile görüşmeler yapılarak toplumsal baskı giderilebilir ve namus cinayetleri engellenebilir. Alınacak kısa süreli önlemlerden bir diğeri ise sivil toplum kuruluşlarının açacağı muhtemel kurban ya da yakınlarının başvurabileceği 'Kadın Danışma Merkezleri'dir. Öldürülme tehdidi altında 'Kadın Danışma Merkezlerine' başvuran kadınlar genellikle panik ve korku halinde oldukları için sağlıklı düşünemezler. Bu nedenle olayı çözebilmek için verilecek ilk kararları kuruluş vermeli, daha sonra kadınların onayı alınıp harekete geçilmesidir (KA-MER, 2004). Bu merkezlere ulaşabilmiş kadınlara güvenli bir şekilde sığınabileceği bir yer bulunması, diğer önemli bir noktadır. Bu sebeple kadınlar için 'Kadın Sığınma Evleri' açılmalıdır (KA-MER, 2004). Sığınmadan kastedilen kadının kendini güvende ve üretken hissedeceği, geleceğini planlayabileceği bir ortamda, gerekli destekleri alarak geçici bir süre yaşamasını sağlamaktır (Hekimoğlu, 2003).

Uzun Süreli Çözüm Önerileri

Uzun süreli çözüm önerilerinden; kadının namus kavramıyla ilgili yaşadığı sorunlarda çözümün işlerliğinin zaman içerisinde görülmesi ve önerinin kalıcı çözümler getirmesi anlaşılmaktadır.

Ataerkil Yapının Ortadan Kaldırılması:

Namus cinayetlerinin temelinde ataerkil yapının yattığı bilinmektedir. Bu nedenle ataerkil toplum yapısının değiştirilmesi namus cinayetlerinin önlenmesinde köklü ve uzun vadeli bir çözüm olacaktır. Ataerkil yapının değiştirilmesi statükoya ciddi bir müdahalede bulunulmasını gerekli kılar. Bu durumda iki etmen bu değişikliğin oluşmasında engel teşkil etmektedir. Bunlardan ilki; yapılacak müdahalenin planlı ve bilinçli olması, ataerkil

yapının yerine yeni bir rejimin getirilmesi gerekliliğinin zor olmasıdır. Bu süreç kolay değildir çünkü yeniden bir toplum yaratılmasını gerektirmektedir. İkincisi ise; tek başına hukuk ile ataerkil iktidarın üretilmesi ve yeniden üretilmesinin engellenemez olmasıdır. Yeni bir hukuk kültürünün düzenlenmesinin yanında başka önlemler de alınmalıdır.

Eğitim ve Öğretimle İlgili Çözüm Önerileri: Eğitim konusunda yapılabilecekler iki açıdan düşünülebilir: Uygulayıcıların eğitimi ve kadınların okuryazarlık eğitimi (KA-MER, 2004).

Uygulayıcıların eğitimi: Kadınların sorunlarının çözümü için tüm resmi kurumlara ve sivil toplum kuruluşlarına başvurabilecekleri düşünülerek; ilgili tüm kurumlara cinsiyet ayrımcılığı, iletişim teknikleri, ilgili yasalar ve yasa değişiklikleri gibi konularda çeşitli eğitimler verilmesi gerekir (KSGM, 2006).

Kadınların okur yazarlık eğitimi: Kadın ve ailelerinin eğitim ve ekonomik düzeyi düştükçe namus cinayetlerinin sayısında artış olduğu bilinmektedir. Bu nedenle köy ve kentlerde okur-yazar olmayan kadınlar için hızlandırılmış eğitim programları düzenlenmelidir (KA-MER, 2004). Özellikle kırsal kesimlerde kız çocuklarının okula gitmeleri sağlanmalıdır.

Eğitim ile ilgili alınabilecek diğer önlemler: Türk Silahlı Kuvvetleri ile işbirliği yapılarak askerdeki erkeklere eğitim verilmesi sağlanabilir (KSGM, 2006). Bu sayede namus konusunda ailenin, kadının öldürülmesine yol açan cezalandırıcı fikirlerini benimsemiş olan erkeklerin bakış açılarının değiştirilmesi sağlanabilir. Ayrıca namus cinayetlerinin yoğun olarak yaşandığı bölgeler tespit edilerek buralarda bilinçlendirme eğitimleri verilmelidir. Ailelere yönelik farkındalık ve bilinçlendirme programları düzenlen-

melidir böylece kadınların ve erkeklerin hakları konusunda bilinçlendirilmeleri sağlanmalıdır (UNDP, UNFPA ve ND, 2005).

Medya ile İlgili Çözüm Önerileri: Medya, halka ulaşılabilirliği kolay olan ve geribildirim kısa sürede alınabileceği en pratik çözüm yoludur. Medya ile ilgili çözüm önerilerinin başında kadının medyadaki görüntüsünün düzeltilmesi gelmektedir. Kadınlara medyada; aciz durumda, psikolojik ya da fiziksel şiddet gören 'çaresiz kadın' görüntüsü çizilmektedir. Kadınların bu görüntüsü toplumda kadının sorunlarının normalize edilmesine ve bu normalisasyon süreci içerisinde de kadının sorunlarına duyarsızlaşılmasına yol açmaktadır. Ayrıca medya, kadına yönelik yapılan şiddet içerikli davranışların ve bunun son boyutu olarak namus cinayetlerinin öğrenilmesini ve taklit edilmesine neden olmaktadır. Bu sebeple medyanın kadınları güçlendirici ve destekleyici bir rol üstlenerek 'kadın görüntüsü'nü değiştirmesi gerekir.

Yayın kanallarında özellikle gündüz kuşağında kadına yönelik programların içerikleri, sunum biçimleri birbirleriyle oldukça benzerlik göstermektedir. Bu programlar kadına doğrudan ulaştığı için bu programların kadına yönelik, kadının yaşamını kolaylaştıracak, yaşadığı sorunlara çö-züm önerileri getirebilecek, yaşamına katkı sağlayabilecek programlar haline getirilmesi gerekmektedir (KSGM, 2006). Medyanın namus cinayetleriyle ilgili daha sorumlu, tarafsız ve önyargısız bir konumda olması; konu ile ilgili özel programlar yapılması sağlanmalıdır (UNDP, UNFPA ve ND, 2005). Medyanın, namus cinayetlerinin işleniş şekline odaklanmaması, olayı sunuş biçimiyle bu tür cinayetleri özendirmemesi gerekir. Bunun yerine işlenen cinayetlerin arkasında yatan nedenleri incelemesi ve ilgili mahkeme kararlarını

eleştirel bir biçimde sunması daha uygun bir yöntemdir (UNDP, UNFPA ve ND, 2005).

Yasal Çözüm Önerileri: Namus cinayetlerinin önlenmesi için namus cinayetlerine verilen cezaların daha ağır olması sağlanmalıdır. Bu sayede kişiler alacakları cezanın korkusuyla cinayet işlemekten vazgeçebilirler. Ayrıca, namus cinayetlerinde cinayetin gerçekleşmesinde etkili olan tüm kişilere ceza verilmelidir. Tetikçiden daha çok onu azmettiren akrabaların ceza almasının namus cinayetleri konusunda caydırıcı olacağı düşünülmektedir (İdiz, 2006). TCK'nin 82. maddesine "namus" kelimesi eklenerek "töre ve namus saikiyle" şeklinde değiştirilmelidir. Ancak namus kelimesi göreceli olarak algılandığı için öncelikle namus kelimesinin anlamı tanımlanmalı daha sonra maddeye "namus" kelimesi eklenerek kadının yaşama hakkının anayasal güvencesi sağlanmalıdır (KSGM, 2006). Ayrıca yasalarda yeni düzenlemeler yapılarak, yerel otoritenin baskısına karşı mücadele edilmelidir.

Psikologlara Düşen Görev: Namus cinayetleri toplumsal bir olgudur. Psikologlar bireyi değiştirerek ve bireye müdahaleler ile toplum üzerinde etkiler yaratarak namus cinayetlerinin çözülmesinde etkili olabilirler. Psikologların kadın dayanışma merkezleri, kadın sığınma evleri gibi namus cinayetleriyle ilgili çalışan kuruluşlarda daha fazla görev almaları sağlanmalıdır. Bu kuruluşlarda psikologlar, mağdur durumdaki kadının sorunlarıyla ilgilenebilirler ve onlara psikolojik destek verebilirler. Kuruluşlarda uygulanacak grup terapileri ile psikologlar, kadının içinde bulunduğu zorlu ve sıkıntılı süreci atlatmasına yardımcı olabilirler.

Türk Psikologlar Derneği ile Diyarbakır'da merkez şubesi bulunan ve doğudaki birçok ilde şubesi olan KA-MER Vakfı

arasında ortak bir çalışma başlatılabilir. Bu çalışma kapsamında, derneğe bağlı psikologların belirli sürelerle, dönüşümlü olarak doğudaki kadın merkezleri veya kadın sığınma evlerinde görev almaları sağlanabilir. Bu sayede, psikologların gerçekleştirecekleri uygulamalar ile bu bölgelerdeki kadınların yaşadıkları sorunların çözümlenmesine yönelik bir adım atılmış olabilir.

Kadının Öldürülmesiyle Son Bulan Süreçte Dört Farklı Rol

Öldürülen; Kadınlar

Namus cinayetine kurban giden kadınlar; ataerkilliğe dayalı cinsiyet ilişkilerinin hâkim olduğu bir kültüre sahip, kapalı ekonomisi olan, az gelişmiş toplumlarda dünyaya gelirler. Bu kadınlar, ataerki yapının temelinde yatan *cinsiyet ayrımcılığına* doğdukları ilk günden itibaren maruz kalırlar. Yaşamlarının ilk yıllarından itibaren kadınlar, içinde buldukları toplumsal ve kültürel yapıya uygun hareket etmeyi öğrenirler. Kadınların yaşamın ilk yıllarında başlayan ve kişiliklerinin oluşmasında etkili olan bu öğrenme süreci '*Sosyal Öğrenme Kuramı*' çerçevesinde değerlendirilebilir. *Sosyal Öğrenme Kuramı*; sadece birebir yaşantılarımız yoluyla öğrenmenin gerçekleşmediği; başkalarına ne olduğunu izleyerek ya da bir konu hakkında bir şey işiterek de öğrenmenin gerçekleşebileceği üzerinde durur. Aslında yeni davranışları, onları hiç yapmadan ya da yaptığımızda hiç pekiştirilmeden de öğrenebiliriz. Bu tür öğrenmelere; *gözleyerek öğrenme* denir. Gözlem yoluyla öğrendiğimiz davranışları ortaya koyma isteğimiz, kısmen gözlediğimiz insanların pekiştirilmesi ve cezalandırılmasına bağlıdır. Gözlem yoluyla öğrenme, model alınan kişi pekiştirilmese de gerçekleşebilir; ancak yine modelin pekiştirildiğini ya da cezalandırıldığını görmek, öğrenilen davranışı gösterip göstermeyeceğimizi

etkilemektedir (Morris, 2002).

Kadınlar içinde buldukları geniş aile yapılarının içinde sürekli olarak "Töre öyle gerektirdi", "Töreye karşı gelemezsin" ve "Töreyi yerine getirdik" gibi kalıplaşmış sözler duyarak yetişirler. Törelere uygun davrananların takdir edildiğini, yüceltildiğini; töreye karşı gelenlerin, kanunlar dikkate alınmadan nasıl cezalandırıldığını, öldürüldüğünü görürler. Zamanla, diğer insanların davranışlarını gözleyerek, törelere uygun davranışlar sergilerlerse toplum tarafından kabul görececeklerini; töreye karşı gelirlerse kendilerinin de diğerleri gibi toplum tarafından dışlanıp cezalandırılacağını, hatta öldürülebileceklerini öğrenirler.

Akrabalığa dayalı toplumlarda 'namus' bir kişinin içselleştirilmiş sosyal konumunu belirler ve kişinin tüm benliğine işler. Kadınlar gözlem yoluyla 'namus' kavramını ve 'namuslu davranışları' öğrenirler. Öğrendikleri namus anlayışı benliklerinin bir parçasını oluşturur. Küçük yaşlardan itibaren toplum içinde 'namuslu' olarak tanımlanan davranışları gözlemlerler. Bu davranışları sergileyenlerin kadınların kendi ailelerinde ve toplumda kabul gördüğünü; annelerinin, ablalarının veya kendi ailesi dışında başka ailelerin kadınlarının 'namuslu' davranmadığı için erkekler tarafından öldürüldüğünü görürler. Hem kendi yaşam deneyimleri hem de gözlemledikleri davranışlar sonucunda; 'namus' kavramını, yaşama haklarını belirleyen unsurun namusları olduğunu, 'namuslu' olmazlarsa yaşayamayacaklarını ve namuslarının kendi bedenleri, kendi cinsellikleri ile bağlantılı olduğunu toplumun etkisiyle öğrenirler. Toplumsal cinsiyet, kadın ve erkek arasındaki biyolojik farklılığı değil; kadın ve erkeğin sosyal olarak belirlenen rol ve sorumluluklarındaki farklılığı ifade eder (Akin ve ark., 2006). Kadınlar çevreyi

gözlemleyerek toplumun belirlediği rollerini ve sorumluluklarını öğrenirler. Ataerkil toplum yapısı içerisinde yaşayan kadınlar; yaşamak için erkeğe bağımlı olduklarını, erkeğin kendi bedenleri üzerinde söz sahibi olduğunu, hayatta kalabilmek için namuslarını korumaları gerektiğini, ailedeki erkeklere itaat etmek zorunda olduklarını öğrenirler.

Geniş ailede yaşayan fertlerin bireysel ekonomik bağımsızlığı olmadığı gibi kadının da ekonomik bağımsızlığı yoktur. Ekonomik özgürlüğüne sahip olmayan kadınlar, yaşamlarını sürdürebilmek için ailelerine veya kocalarına muhtaçtırlar. Kadın ancak ailesinin şerefini ve onurunu zedelediği sürece onlarla beraber yaşayabilir, bu nedenle kadın, 'namusa uygun davranmak' zorundadır.

Kadınlar yaşadıkları toplumun normları çerçevesinde kabul gören namusa uygun davranışları sergilemezlerse, kadınlara ne yapılması gerektiği konusunda görüşlerin farklılaştığı görülmektedir. Yapılan araştırmalarda toplumun % 19'u namusa aykırı davranışlar sergileyen kadınların korunması; % 18'i kadının adli koruma altına alınması; % 18'i intihar etmesi; % 15'i cezalandırmayı beklemesi; % 12'si aile meclisi kararına uyması; % 10'u dini kurallara uyması; % 7'si ise evliyse boşanması gerektiğini belirtmektedir (Yirmibeşoğlu, 2007). Bu açıdan bakıldığında, namusa aykırı davranışlar sergileyen kadınların sonunun sadece ölüm olmadığı; nadiren de olsa bazı kadınların kendilerine biçilmiş olan bu kaderi değiştirebildikleri görülmektedir. Örneğin; danışma merkezi ve sığınma evlerinden haberdar olan ve buralara ulaşmayı başarabilen kadınların cinayetleri önleyebildikleri görülmüştür. Ayrıca eğitimini tamamlama imkanı bulmuş, ekonomik özgürlüğüne sahip kadınların bu durumun önüne geçebildiği bilinmektedir. Vakalar incelendiğinde, kadının namusa aykırı davranışları durumlarda

öleceğini bildiği halde bu durumun önüne geçmek için çaba harcamadığını görmekteyiz. Kaderini değiştirmek için çaba harcayan kadınların yanında ölüm kararlarını değiştirmek için hiçbir davranışta bulunmayan kadınlarda bulunmaktadır.

Öldüren; Erkekler

Namus adına işlenen cinayetlerde erkekler; hem namusu kirleten hem de namusu kirlenmiş kadınların cezasını veren rolündedirler. Kadınların toplumsal normları öğrenmesinde ve kişiliklerinin gelişiminde rol oynayan *sosyal öğrenme süreci* erkekler için de geçerlidir. Bu öğrenme sürecinde töreyi yerine getiren erkeklerin toplum tarafından şerefli ve onurlu olarak algılandığını; töreleri yerine getirmeyenlerin ise toplum tarafından dışlanmaya mahkum olduklarını gözlemlerler. Bunun sonucunda yaşadıkları toplum tarafından kabul görebilmek için töreleri yerine getirmek ve onlara uygun davranmak zorunda olduklarını, yasalar yerine törelerin geçerli olduğunu *gözleyerek* öğrenirler.

Yine sosyal öğrenme süreci içerisinde erkekler toplumsal normlar tarafından belirlenen rolleri ve yerine getirmeleri gereken sorumlulukları öğrenirler. Öncelikle namus kavramının kadın cinselliği ile ilişkili olduğunu ve kendilerinin kadınların cinselliği üzerinde denetim kurma yönündeki sosyal sorumlulukları olduğunu, namusu kirlenmiş kadının cezasının verilmesi gerektiğini öğrenirler.

Erkeklerin namus nedeniyle kadınları öldürme davranışı, sosyal psikolojinin kapsamına giren sosyal etki sürecindeki *uyuma* ve *itaat* davranışları olarak değerlendirilebilir. *Sosyal etki*; bireysel ve toplu olarak başkalarının algılarımızı, tutumlarımızı ve davranışlarımızı etkileme sürecini ifade eder. Bu süreç içerisindeki *uyuma*; bireyle grup arasındaki

çatışma sonucu bireylerin, bu çatışmayı kendi tercih ve inançları yerine, grubun beklentileri ya da normlarını kabul ederek çözümlemesidir. Araştırmacılar kişinin uyma olasılığını ortamın özellikleri ve bireyin özellikleri olmak üzere iki faktöre bağlarlar.

Ortamsal değişkenler: Grubun büyüklüğü; gruba uyma olasılığını grup büyüklüğüne paralel olarak artmaktadır; ancak bir noktadan sonra sayıdaki artış etkili olmamaktadır. Grubun görüş birliği; grubun görüş birliğinin bozulması uymayı azaltmaktadır. Görevin doğası; görev zorsa ve karmaşıkça uyma daha yüksek olmaktadır (Morris, 2002).

Bireysel değişkenler: Bilgi ve güven; birey grupta yalnız olduğunu düşünürse ve grubun kendisinin sahip olmadığı bir bilgiye sahip olduğunu düşünürse uyma yüksek olacaktır. Ters düşme korkusu; çoğu toplumsal durumda bu korku insanları yönlendiren bir etmendir. Birey diğerlerinden farklı olarak algılanmak, grubun dışında kalmak istemez (Gönüllü, 2001). Ayrıca kişinin grubu çekici bulma olasılığı fazlaysa, kişi diğer üyelere göre daha aşağı konumdaysa, grup tarafından tam olarak kabul görmediğini hissediyorsa uyma olasılığı artar (Morris, 2002).

Törelere, geleneklerin hakim olduğu toplumsal yapılarda, erkeklerin bağlı oldukları geniş aileler içerisinde namusa aykırı olarak görülen davranışları sergileyen bir kadın olursa; kadınların ölüm kararı aile meclisi tarafından verilebileceği gibi; o kadının namusunun koruyucusu olarak kendini gören bir erkek ya kendi iradesiyle ya da toplumsal baskı sonucu kadının ölüm kararını alabilir. Aile meclisi kararıyla ölüm kararı alınan kadının, infazını gerçekleştirmek aile meclisinin uygun gördüğü bir erkeğe düşer. Erkeklerin bu karara itiraz etmedikleri, zaten itiraz etme haklarının da olmadığı görülür. Aile meclisinin verdiği ölüm

kararını kabul etmeleri ve yerine getirmeleri; erkeklerin kadının öldürülmesi konusunda aile ile çatışmalar bile grup normlarını benimseyerek gruba uyum göstermelerinin bir göstergesidir. Erkeğin içinde yaşadığı çatışma; kendi ailesinden birini öldürmek istememesiyle, ailenin kendisine verdiği görevi yerine getirmek zorunda olmasıdır. Bu çatışmayı grubun beklentisine uyarak çözümler ve kadını öldürür. Erkeklerin kadınları öldürmesinde etkili olan faktörler vardır. İlk olarak erkeğin karşı geldiği durumlarda; karşı gelinen aile fertlerinin sayısı fazladır ve arada ölüm kararını kabul etmeyenler olsa bile grubun çoğunluğu görüş birliği içerisindedir. Ayrıca ailenin kendisine vermiş olduğu görev, bir insanın canını almak gibi zor ve karmaşık bir görevdir. Bunlar erkeği verilen kararı uygulamaya yani kadını öldürmeye yönelten çevresel faktörlerdir.

Bunların yanında erkek aile içerisinde yalnız kalmaktan korktuğu için güven sağlamak amacıyla ya da ailesiyle ters düşmekten korktuğu için kadını öldürebilir. Çünkü geniş aile yapısı içerisinde yaşayan erkeğin ekonomik bağımsızlığı ve bireyselliği yoktur. Erkek, yalnızca ailesi ile kendini tanımlamaktadır. Özellikle öldürme görevinin ailenin en genç üyesine verildiği görülür. Ailenin en küçük üyesi kendini gruba tam olarak ait hissetmeyebilir ve gruba kendisini kabul ettirebilmek için ailenin kendisine verdiği bu görevi yerine getirir.

Ailesi tarafından kendilerine verilen görevi yerine getirip kadınları öldüren erkekler; hem kahraman hem de kurbandırlar. Ailelerinin şerefine, namusuna gelmiş lekeyi temizledikleri için toplum içerisinde kahraman olarak algılanırlar; ancak diğer taraftan kendi hayatları sona ermiştir, cezalarını çekmeye, hüküm giymeye mahkumdurlar. Bundan sonra yaşamlarının aynı şekilde devam etmesi imkansızdır çünkü onlar

adam öldürme suçundan yargılanmış birer suçludurlar. Ayrıca erkek toplum içerisindeki özgürlüğünü kazanmak için kadını öldürürken, ceza evine girerek özgürlüğünü kaybetmektedir.

İtaat; bir emre uymaktır. İnsanlar kendi ilkeleriyle ters düşseler bile otorite figürlerine itaat edebilirler çünkü insanlar otoritenin gücüne saygı duyarlar ve onun ne yaptığını bildiğini kabul ederler. Ayrıca her istediklerini yapmayı kabul ettikleri otorite figürüne karşı bir güven oluştuğu için, insanlar gücü elinde tutan otoriteye karşı yükümlülük hisseder bu nedenle itaatkar davranışı sergiler (Morris, 2002). Ailenin verdiği kararı yerine getiren erkeğin davranışı sosyal etki süresinde itaat kavramıyla da açıklanabilir. Aslında erkeğin yaptığı, aile meclisinin töreler çerçevesinde verdiği emre uymaktır. Burada aile meclisi bir otorite figürüdür ve erkek, ailesine saygı duyduğu, aile meclisinin karar alırken ne yaptığını bildiğini varsaydığı için bu karara itaat etmektedir. Ailenin 'kadın öldürülmelidir' dediğinde ailenin şerefi ve namusunu düşünerek en iyi kararı verdiğini varsayar.

Milgram' a göre itaatin özü, kişinin kendini başka bir insanın arzularının temsilcisi olarak görmeye başlaması ve bu nedenle de itaatkar davranışlarından ya da onların sonuçlarından kendisini sorumlu hissetmemesidir (Morris, 2002). Bunun yanında itaati gerçekleştiren kişilerde davranışta görülen değişimin altında gerçek tutum ya da fikir değişimi yoktur (Kağıtçıbaşı, 2005). Namus cinayetini işleyen erkek kendisini, ailesinin ona vermiş olduğu görevi yerine getirmiş biri olarak görür. Kadının öldürülmesinin kendi sorumluluğunda olduğunu düşünmez; çünkü o, ailesinin verdiği kararı uygulamıştır. Hat-ta bazı erkekler, kadını öldürme görevini yerine getirdiklerinde herkese namusunu temizlediğini gösterebilmek için köy meydanında infazı gerçekleştirirler.

Kararı Veren; Aile

Aile; namus cinayetine kurban giden kadınlar ile bu cinayetleri gerçekleştiren erkeklerin büyüdükleri, yetiştikleri yapıdır. Aile kültürün önemli bir parçasıdır. Her kültürün kendine özgü değerleri, normları, gelenekleri, doğruları vardır. *Norm*; nasıl davranmamıza ilişkin toplumca paylaşılan görüş ve beklentilerdir. Normlar gelenekler yoluyla aktarılır ve alışkanlıklar yoluyla güçlenir. *Kültürel doğrular* ise; bir toplumda çoğunluğun açıkça doğru kabul ettiği inançlardır. Kişilerin, anne babalarından kültürel dersleri model alma ve taklit yoluyla öğrenmelerinin doğal bir sonucu olarak, kültürel doğrular sorgulanmadan kabul edilir. Sosyal öğrenme süreci, değerlerin, normların, kültürel derslerin aktarıldığı başlıca mekanizmalardan biridir (Morris, 2002).

Daha önce kadının ve erkeğin davranışlarının kazanımlarında bahsedildiği gibi kadınlar ve erkekler toplumun normlarını, geleneklerini, namus algılayışlarını, namuslu davranışları, namusa aykırı olan davranışları ve benzeri pek çok olguyu sosyal öğrenme süreci içerisinde öğrenirler. Ailenin rolü, gözleyerek öğrenme sürecinde kadınlara ve erkeklerle model olması, bu süreçteki davranışları taklit edilen kişiler olmasıdır. Kadınlar, toplum içinde kabul gören namusa uygun davranışları ailelerindeki diğer kadınlardan öğrenirlerken; erkekler de kadının namusunun nasıl korunacağını, kendi şeref ve namuslarını nasıl zedeledikten sonra yaşayacaklarını ailenin diğer erkeklerinden öğrenirler.

Örf ve adetler gereğince namusa uygun davranmayı toplumda küçük düşen kadına karşı düşmanlık ve öfke oluşur. Toplum aile üzerinde namusuna ve şerefine düşen gölgeyi temizlemesi yönünde baskı yaratır. Aile, namusunu temizlemek zorundadır ve çaresizdir. Bu

durumda aile ya hiçbir şey yapmaz ya da genellikle aile meclisi toplanır ve kızın ya da evli kadının ölüm kararı alınır. Bazen ölüm kararı alınan kızlarının ölmesini engellemek için aile göç etmek zorunda kalabilir. Eğer aile namusunu temizlemese ailenin prestiji sarsılır; namusunu temizlerse aile saygınlık kazanır.

Ailelerin kızlarının öldürülmesine karşı çıkamamaları, erkeklerin öldürme kararının reddedememeleri ve kadınların ölüm kararını değiştirmek için çaba harcamayıp intihar etmesi, Öğrenilmiş Çaresizlik Kuramı ile açıklanabilir. Öğrenilmiş Çaresizlik Kuramı'nın temel sayıltısı; bireyin pasifliği, eyleme geçememe ve yaşamını kontrol edememe duygusunun, bireyin başarısız olarak kontrol etmeye çalıştığı nahoş yaşam olayları ve travmalar sonucunda geliştiğidir. Kadın namus konusunda içinde bulunduğu sorunu çözemeyeceğine inanır ve bu durumu benimser, sonuç olarak da intihar eder. Erkek ise; namusunu temizlemese yaşama hakkının olmadığını ve bu durumu değiştiremeyeceğini düşünerek kadını öldürür. Onlar için her şeyi yapan aileye, konu namus olunca içinde bulunulan durum aileye ağır gelir; ancak durumu çözemeyeceğine inandığı için çaresizlikle kızlarının öldürülmesi kararını alırlar.

Baskıyı Oluşturan; Toplum

İnsanlar belli bir toplumun içinde yaşarlar ve bu toplumun kendine özgü kültürel özellikleri vardır. Toplumların kültüre göre farklılaşması 2 sınıfta ele alınabilir; bireycilik ve toplulukçuluk. *Bireyci kültürlerde*, bireyler iç gruplardan duygusal olarak kopukturlar; ayrışıklık ve özerklik gereksinimi büyüktür. Onlar için kişisel amaçlar grup amaçlarından önce gelir. *Toplulukçu kültürlerdeyse*, kişinin benliği iç grubun terimleri ile tanımlanır. Bireyler için grup amaçları bireysel amaçların önüne geçer. Kişinin davranışları iç grubun istekleri ve normları doğrultusunda

belirlenir. Grup içi uyum önemlidir, itaate dayalı sosyalleşme görülür (Kağıtçıbaşı, 2005).

Ülkemiz açısından bakıldığında; Türkiye Göregenli'nin (1995) yaptığı araştırmaya göre 'toplulukçu' bir kültüre sahip olarak varsayılrsa da, bireyci özelliklerin özellikle kentsel, yüksek eğitilmiş kesimde oldukça yaygın olduğu bir ülkedir. Araştırma sonuçlarına bakıldığında namus cinayetlerinin kabul gördüğü bölgeler, ülkemizde toplulukçu kültürün ağır bastığı doğu bölgeleridir. Kadın, erkek ve aile arasındaki üçlü etkileşim sonucu namus adına cinayet işlendiği düşünülse de, tüm bu sürecin altında toplulukçu kültürün ağır bastığı ataerkil yapının oluşturduğu toplumsal baskı yatmaktadır.

Namus Cinayetleri 'Normal' Bir Olgu mu Yoksa 'Anormal' Bir Olgu mu?

Anormal psikoloji alanındaki en büyük sorunlardan biri 'normal' ve 'anormalin' ayrımı konusundadır. Anormalliğin belirlenmesinde tek bir ölçüt ele alınamaz. Bu yüzden anormal davranışlar tanımlanırken genellikle birkaç özelliğin aynı anda varlığına dayalı belirleme yapılır (Davison ve Neale, 2004). Kadının namus adına öldürülmesi olgusunun anormalliğini tartışırken ve değerlendirirken de konuyu tek bir yaklaşım ile inceleyemeyiz. Bu nedenle anormal davranışın açıklanmasında kullanılan yaklaşımlar ile namus cinayetleri konusu ele alınacaktır.

Normların İhlal Edilmesi

Bir davranışın anormalliği değerlendirilirken dikkate alınması gereken özellik, davranışın toplumsal normları ihlal edip etmediği ya da davranışı gözleyenleri tehdit edip etmediği veya kaygılandırıp kaygılandırmadığıdır (Davison ve Neale, 2004).

Bu açıdan düşünüldüğünde namus cinayetlerinin anormal ya da normal olarak kabul edilip edilmemesi kültürler arası farklılık göstermektedir. Yasaların törelere göre öncelikli olduğu, ekonominin tarıma dayanmadığı, çekirdek aile yapılarının var olduğu kültürlerde namus kavramı; kadın bedeni üzerinden ve kadın cinselliği ile tanımlanmaz. Ahlaklı davranışlar üzerinde vurgu vardır ve namus denildiğinde; kişiler arası ilişkilerde saygılı olma, dürüst çalışma, ülke için çalışma gibi tanımlamalar yapılmaktadır (UNPD, ND ve UNFPA, 2005). Bu kültürel özellikler açısından düşünüldüğünde bir kadının 'namusa aykırı davrandığı' için öldürülmesi bir suçtur. Çünkü kişinin öldürülmemesi gerektiği, yaşama hakkına müdahale edilmemesi gerektiği, kadının hak ve özgürlüklerinin olduğu, böyle bir kültürel yapı içerisinde kabul gören normlardır. O nedenle 'namusu kirlendiği' gerekçesi ile bir kadını öldüren erkek suçlu olarak görülür.

Geleneklerin ve törelerin yasaların üstünde kabul gördüğü, ataerkil yapı içerisinde cinsiyet ayrımcılığına dayalı ilişkilerin bulunduğu, ekonominin tarıma dayandığı, geniş aile yapılarının var olduğu kültürlerde namus daha çok kadın bedeni üzerinden algılanmaktadır ve kadının namusunun denetleyicisi erkektir. Böyle bir kültürel alt yapıya sahip bölgelerde kendi tanımlamaları içerisinde namusuna leke gelmiş bir kadının öldürülmesi yerine getirilmesi gereken bir görevdir. Çünkü bu toplumlarda, namusunu bozacak şekilde davranan kadının, ailesinin veya kocasının namusunu zedelediği düşünülür. Hem kadının namusunun hem de ailenin şeref ve namusunun temizlenebilmesi için kabul gören davranış kadının öldürülmesidir. Kadının öldürülmesi, toplumsal bir norm olduğu için namus adına kadını öldüren erkek suçlu olarak algılanmaz. Aksine normlara, törelere uygun, olması gerektiği gibi davrandığı düşünülür. Bu değer-

lendirmeler sonucu, cinayeti işleyen erkeğin suçlu olarak algılandığı toplumlarda namus cinayetinin 'anormal' ; cinayeti işlediği için erkeği görevini yerine getirmiş olarak algılayan toplumlarda namus cinayetleri 'normal' davranış olarak tanımlanabilir.

Kişisel Rahatsızlık Hissetme

Kişi, yaptığı davranıştan dolayı büyük bir rahatsızlık hissediyorsa ve davranış kişide ıstırap yaratıyorsa bu davranış anormal olarak değerlendirilir (Davison ve Neale, 2004). Bu yaklaşımın bakış açısından namus cinayetleri değerlendirildiğinde, namus cinayetini işleyen erkeğin anormal olarak tanımlanması gerekir. Çünkü kadının infazını gerçekleştiren erkekler birçoğu kendini rahatsız hissetmekte, işlediği suçtan dolayı vicdan azabı çektiğini belirtmektedir. Oysa bu erkekler, toplumun ya da ailenin baskısı sonucu görev bilinci ile namuslarını temizlemek, şereflerini kurtarmak için kadını öldürmektedirler; bu davranışı dürtü kontrolünde sorun yaşamaları gibi bir nedenden dolayı işlememektedirler. Bu sebeple namus cinayetlerini işleyen erkekler 'anormal' olarak değerlendirilemezler.

'Kadınların İnfazını Gerçekleştiren Erkekler Davranış Olarak Suç İşleyen ama Antisosyal Olmayan Normal Kişiler' midir; yoksa Antisosyal Davranışlar Sergileyen Kişilik Bozukluğu Olan Anormal Kişiler midir?

Kişilik bozuklukları DSM-IV'de Eksen II bozukluğu olarak yer alır. Kişilik bozuklukları kişinin içinde yaşadığı kültürün beklentilerinden sapan ve kişinin mesleki ya da toplumsal yaşantısındaki işlevselliğini bozan, uzun süredir var olan, esnemeyen, çok çeşitli kişisel ve toplumsal durumları kapsayan, davranış örüntüleri ve içsel yaşantılar olarak tanımlanır. Uzun süredir var olan bu örüntü başka bir mental bozukluğun görünümü ya da sonucu

olarak açıklanamaz ve bir maddenin ya da genel tıbbi durumun fizyolojik etkilerine bağlı değildir (Amerikan Psikiyatri Birliği, 2001). Kişilik bozuklukları tanı sisteminde kümelere ayrılarak incelenir ve antisosyal kişilik bozukluğu dramatik/değişken küme içerisinde yer alır. DSM-IV' de antisosyal kişilik bozukluğu iki temel bileşene sahiptir. İlki on beş yaşından önce başlayan davranım bozukluğunun olmasıdır. Okuldan kaçma, evden kaçma, hırsızlık, yangın çıkarma ve mala mülke zarar verme, davranım bozukluğunun temel belirtileridir. İkinci temel bileşen ise; antisosyal davranış örüntüsünün yetişkinlikte de devam etmesidir. Antisosyal kişilik bozukluğu olan yetişkin, sürekli iş değiştirerek, kural-ları çiğneyerek, asabi ve fiziksel saldırgan davranışlar sergileyerek, karşısındakini düşünmeden davranarak sorumsuz ve antisosyal davranışlarını gösterirler. Bu kişiler dürtüseldirler. Bir plan yapıp ona uymayı başaramaz; yalanlarının ve suçlarının farkındadır ancak doğrulara aldırış etmez ve pişmanlık duymazlar. Ayrıca kişinin antisosyal kişilik bozukluğu tanısı alabilmesi için en az 18 yaşında olması gerekir (Davison ve Neale, 2004).

Kişilik bozukluklarına sahip olan kişilerin davranışları yaşadığı kültürün beklentilerinden sapmaktadır, ancak namus adına kadını öldüren erkek, bu durumun tam tersi olarak, içinde bulunduğu toplumun kültürel normlarına uygun davranmakta ve kendisinden beklenen 'namusun temizlenmesini' gerçekleştirebilmek için cinayet işlemektedir. Antisosyal kişilik bozukluğunun temelinde var olan davranım bozukluğu ve yetişkinlikte de görülen antisosyal davranış örüntüleri, namus cinayetini işleyen erkeklerde görülmemektedir. Ayrıca namus cinayetlerini, ceza indiriminden yararlanabilmek için genellikle 18 yaşından küçük olan erkekler işlemektedir oysa kişiye antisosyal kişilik bozukluğu tanısının konabilmesi için kişinin en az 18 yaşında

olması gerekir. İncelediğimiz vakalarda erkeklerin infazı gerçekleştirmeden önce bunu yapıp yapmamak konusunda çatışma yaşadıkları, cinayeti işledikten sonra yoğun bir pişmanlık duygusu yaşadıkları görülmüştür. Oysa bu durumlardan herhangi biri antisosyal kişilik bozukluğu olan kişilerde görülmemektedir. Antisosyal davranışlar sergileyen kişilerden farklı olarak bu erkelerden bazıları suçlarının farkında olmalarının yanı sıra kendi içlerinde bu davranışın doğruluğunu ve yanlışlığını sorgularlar. Bu değerlendirmeler açısından baktığımızda ailesinin veya kendi namusunu temizlemek için cinayet işleyen erkekler için antisosyal kişilik bozukluğu tanısı konamaz.

Checkley klinik deneyimleri ve birikimleri temelinde psikopatı tanımlayan bir ölçüt grubu oluşturmuştur. *Psikopati*; antisosyal kişilik bozukluğunun DSM ölçütlerinden farklı olarak, antisosyal davranış yerine daha çok psikopatların düşünce ve davranışlarıyla tanımlanır. Psikopatinin temel özelliğinden biri hem olumlu hem de olumsuz duyguların fakirleşmesidir. Olumsuz duygularının olmaması psikopatların hatalarından ders çıkarmalarını engellemekte; olumlu duygularının olamaması ise başkalarına karşı sorumsuzca davranmalarına yol açmaktadır. Psikopatların utanç duyguları yoktur ve başkalarına karşı olumlu duygular çok nadir oluşmaktadır. Psikopatlar, kanunları ihlal etmekten veya diğer insanları incitmekten alıkoyacak olan kaygıya ya da vicdan azabına karşı duyarsızdırlar (Davison ve Neale, 2004).

Namus adına cinayet işleyen kişilerde olumlu ve olumsuz duyguların fakirleşmesi görülmemektedir. Bu nedenle hatalarından ders çıkarırlar veya sorumsuz davranışlar sergilemezler. Tabii ki bu durum hayatlarının her alanında geçerli değildir, onların da sorumsuzca davrandığı ya da hatalarından ders çıkarmadıkları görülebilir. Ancak bu durum psikopat-

lardaki gibi hayatın büyük bir çoğunluğuna yayılmış olarak görülmemektedir. Namus cinayetini işleyen kişiler toplumun ve ailenin oluşturduğu baskı sonucu, cinayet gibi kanun ihlali olan bir davranışı gösterirlerken kaygı yaşamayabilirler ve ya vicdan azabı duymayabilirler. Çünkü onlar, kendilerince görev olarak benimstedikleri bir işi gerçekleştirmişlerdir. Ancak bu durum sadece namusun temizlenmesi gerektiği durumlarda görülür. Örneğin bu kişiler hırsızlık gibi diğer kanun ihlallerinde kaygı yaşamakta ya da vicdan azabı duymaktadırlar. Tüm bu sebepler düşünüldüğünde cinayeti gerçekleştiren kişi psikopat olarak değerlendirilemez.

Tartışmamızdan da anlaşılacağı gibi cinayeti gerçekleştiren erkekler anormal davranış gösteren kişiler değildir; davranış olarak suç işleyen 'normal' kişilerdir. Suç; toplumsal düzen ve disiplini sarsan, yıkmaya yönelik sosyal bir davranıştır. Diğer bir deyişle, namus cinayetlerini gerçekleştiren erkekler sosyal bir davranış sergilemektedirler. Sosyal etki kuramı çerçevesinde değerlendirilecek olursa bu sosyal davranış uyma ve itaat ile gerçekleşmektedir.

Namus cinayetlerini değerlendiren kişiler cinayeti işleyen kişiyi acımasız bir katil olarak görmemelidir. Bu cinayetler bireysel olarak işlenen cinayetler değildir, toplumunda dahil olduğu cinayetlerdir. Aile meclisinin aldığı karar sonucu işlenen cinayetlerde; namusu kirlendiği düşünülen bir kıza sahip olan aile üzerinde; aile şerefine zedelendiği ve kadının öldürülmesi yönünde *toplumsal baskı* oluşmaktadır. Erkeğin bireysel kararıyla işlediği cinayetlerde; erkeğin kadının namusunu denetleyemediği, bu nedenle şerefine ve namusunun zedelendiği ve kadının öldürülmesi gerektiği yönünde erkek üzerinde *toplumsal baskı* oluşmaktadır. İki tip cinayette de görülen ortak nokta toplumun baskıdır.

Sonuç olarak; namus cinayetlerinde asıl katil toplumdur, sahnede görülen erkeğin toplum tarafından beyni yıkanmakta ve erkek, bu cinayetlerde amaca ulaşmada bir araç olarak kullanılmaktadır. O nedenle, namus cinayetlerinin engellenmesi için öncelikle; aileye ve erkeğe baskı yapan zihniyeti oluşturan nedenlerin araştırılması, bu nedenlerin üzerine gidilerek çözüm yollarının aranması, bu doğrultuda gerekli önlemlerin alınması gerekmektedir.

Kaynaklar

Akın, L., Özaydın, N. ve Aslan, D. (2006). Türkiye'de evli erkeklerin aile planlaması yöntemlerini kullanmalarını etkileyen faktörler. *Güllhane Tıp Dergisi*, 48 (2), 63-69.

Akkoç, N. (2006). Namus adına uygulanan şiddetin kültürel dayanakları. *Namus adına şiddet: Kuramsal ve siyasal yaklaşımlar* (1. Baskı) içinde (119-131). İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları.

Amerikan Psikiyatri Birliği: APA. (2001). *DSM-IV-TR: Tanı ölçütleri el kitabı*. (E. Köroğlu, Çev.).

Birleşmiş Milletler Kalkınma Programı: UNDP, Nüfus Bilim Derneği: ND, ve Birleşmiş Milletler Nüfus Fonu: UNFPA. (2005). *Türkiye'de namus cinayetlerinin dinamikleri: Eylem programı için önerilen sonuç raporu*. Ankara.

Davidson, G. C. ve Neale, J. M. (2004). *Anormal psikolojisi* (7. Baskı). (İ. Dağ, Çev. Ed). Ankara: Türk Psikologlar Derneği Yayınları. (Orijinal çalışmanın basım tarihi 1998).

Ertürk, Y. (2006). Uluslararası rejimler bağlamında namus adına uygulanan şiddet. *Namus adına şiddet: Kuramsal ve siyasal yaklaşımlar* (1. Baskı) içinde (175-187). İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları.

Faraç, M. (2006). *Töre kıskacında kadın*. İstanbul: Günizi Yayıncılık.

Gezik, E. (2003). *Şeref, kimlik ve cinayet*. Ankara: Mattek Matbaacılık.

Gönüllü, M. (2001). Grup ve grup yapısı. *Cumhuriyet Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi*, 9 (1), 191-201.

Göregenli, M. (1995). Kültürümüz açısından bireycilik - toplulukçuluk eğilimleri: Bir başlangıç çalışması. *Türk Psikoloji Dergisi*, 10, 1-14.

Halis, M. (2002). *Batman'da kadınlar ölüyor*. İstanbul: Metis Yayınları.

Hekimoğlu, İ. (2003). Tartışma: Sığınaklar ve danışma merkezlerinin sorunları ve çözüm önerileri. *Kadın sığınakları III. Ve IV. Kurultayları* (1. Baskı)

çinde (163-165). İstanbul: Mor Çatı Yayınları.

İdiz, S. (25 Eylül 2006). Onuru kurtarıırken itibarı sıfırlamak. *Milliyet*, s. 21.

Kadın Merkezi: KA-MER. (2004). 'Keşke' dememek için: KA-MER "Güneydoğu ve Anadolu Bölgelerinde 'namus' adına işlenen cinayetler ile mücadelede kalıcı yöntemler geliştirme projesi" 2004 raporu. İstanbul: Berdan Matbaası.

Kaçıçibaşı, Ç. (2005). *Yeni insan ve insanlar*. İstanbul: Evrim Yayınevi.

Laçınok, N. Y. (5-11 Nisan 2007). Töre cinayetine resmi usul. *Aktüel*, s. 52-56.

Mojab, S. ve Abdo, N. (2006). Giriş. *Namus adına şiddet: Kuramsal ve siyasal yaklaşımlar* (1. Baskı) içinde (1-13). İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları.

Morris, C. G. (2002). *Psikolojiyi anlamak: Psikolojiye giriş*. Ankara: Türk Psikologlar Derneği Yayınevi.

Önder, İ. (2002). Dünya'da eğitim kurumlarında verilen insan hakları eğitiminin değerlendirilmesi. *İnsan hakları 1* (1. Baskı) içinde (9-16). Ankara: İnsan Hakları Derneği Yayınları.

Sirman, N. (2006). Akrabalık, siyaset ve sevgi: Sömürge - sonrası koşullarda namus - Türkiye örneği. *Namus adına şiddet: Kuramsal ve siyasal yaklaşımlar* (1. Baskı) içinde (44-61). İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları

Soysalan, D. (1999). Töre cinayetlerinin önlenmesi. *Töre cinayetleri, T.C. BAŞBAKANLIK Kadın Statüsü ve Sorunları Genel Müdürlüğü: KSSGM* içinde (29-33). Ankara: Beyda Basımevi Ofset.

T.C. BAŞBAKANLIK Kadın Statüsü ve Sorunları Genel Müdürlüğü: KSGM. (2006). *Töre ve namus cinayetleri ile kadınlara ve çocuklara yönelik şiddetin sebeplerinin araştırılarak alınması gereken önlemlerin belirlenmesi amacıyla kurulan TBMM Araştırma komisyonu raporu*. Ankara: Can Ofset Matbaa.

Tezcan, M. (1999). Ülkemizde aile içi töre ya da namus cinayetleri. *Töre cinayetleri, T.C. BAŞBAKANLIK Kadın Statüsü ve Sorunları Genel Müdürlüğü: KSSGM* içinde (21-27). Ankara: Beyda Basımevi Ofset.

Tezcan, M. (2000). *Türk ailesi antropolojisi*. Ankara: İmge Kitapevi Yayınları.

Yirmibeşoğlu, V. (2007). *Toprağa düşen sevdalar: Töre ve namus gerekçesiyle işlenen cinayetler*. İstanbul: Mega Basım.